

IRENEUSZ BEMBAS¹

ASPEKTY PRAWNE ODEBRANIA NIEBEZPIECZNEGO PRZEDMIOTU PODCZAS ZATRZYMYWANIA OSÓB PRZEZ POLICJĘ

Zatrzymanie osoby jako środek przymusu jest instytucją prawną wykonywaną wielokrotnie w praktyce organów ścigania (przez policję czy też organy *quasi*-policyjne, np. z art. 312 k.p.k.²). Podczas realizowania wspomnianego wyżej środka przymusu osoby zatrzymywane mogą posiadać przy sobie przedmioty, które ze względu na ich cechy, sposób ich użycia, mogą być niebezpieczne dla zatrzymywanego, zatrzymujących czy też innych osób znajdujących się w miejscu zatrzymania. Konieczność odebrania przedmiotów niebezpiecznych zatrzymywanemu na czas trwania zatrzymania osoby wydaje się sprawą oczywistą, mającą na celu niedopuszczenie do negatywnych konsekwencji oraz zminimalizowanie ich w przypadku przeciwstawiania się zatrzymaniu przez zatrzymywanego i użyciu przez niego posiadanych przedmiotów przeciwko innym osobom, a nawet wobec siebie samego. Ze względu na przedstawioną powyżej konieczność nasuwa się pytanie: czy istnieje podstawa prawna odebrania niebezpiecznych przedmiotów zatrzymywanemu przez policję i czy organ ścigania uprawniony do zatrzymywania ma prawo do wspomnianego zachowania?

Wystąpienie podczas zatrzymania osoby „potrzeby” odebrania zatrzymanemu niebezpiecznego przedmiotu nie stanowi automatycznie samostojącej podstawy prawnej działań organów ścigania. W tym miejscu wymaga podkreślenia zasada konstytucyjna wynikająca z art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej³, polegająca na działalności organów państwa na podstawie prawa i w jego granicach. Przywołana zasada oznacza, że podstawę przedsięwzięć policyjnych stanowią przepisy prawa, natomiast odebranie przedmiotu w razie potrzeby jest dopuszczalne prawnie, jeśli wyraźnie skonkretyzowana „potrzeba” została uwzględniona w treści

¹ Nadkom. dr Ireneusz Bembas — wykładowca Instytutu Nauk Prawnych Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Autor publikacji z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego.

Kontakt z autorem za pośrednictwem redakcji

² Ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego (DzU z 1997 r., nr 89, poz. 555 ze zm.; dalej jako k.p.k.)

³ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (DzU z 1997 r., nr 78, poz. 483 ze zm.; dalej jako konstytucja).

obowiązujących przepisów prawnych. Aby podjąć jakiegokolwiek działania, a następnie wkroczyć w konstytucyjnie zastrzeżoną sferę praw i wolności zatrzymywanego, organ zatrzymujący jest zobowiązany do wskazania istnienia podstawy prawnej posiadania kompetencji do podjęcia określonych w niej zachowań.

Instrumentem prawnym nasuwającym się jako pierwszy, służącym do odebrania niebezpiecznego przedmiotu od zatrzymywanego, jest „sprawdzenie posiadania broni lub innego niebezpiecznego przedmiotu” wynikające z § 8 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów⁴, zgodnie z którym policjant przy zatrzymaniu osoby sprawdza, czy osoba zatrzymywana posiada przy sobie broń lub inne niebezpieczne przedmioty mogące służyć do popełnienia przestępstwa lub wykroczenia albo przedmioty mogące stanowić dowody w postępowaniu lub podlegające przypadkowi, a następnie odbiera te przedmioty⁵. Rozporządzenie nie definiuje niebezpiecznego przedmiotu mogącego służyć do popełnienia wykroczenia lub przestępstwa, nie precyzuje także rodzaju „postępowania” w którym przedmioty odebrane miałyby stanowić dowody. W rozporządzeniu nie zostało wyjaśnione pojęcie niebezpiecznego przedmiotu. Brak szczegółowych regulacji w tym zakresie otwiera drogę do zarzutu naruszenia funkcji gwarancyjnej rozwiązania prawnego przyjętego w ustawie o Policji⁶ i doprecyzowanego we wspomnianym rozporządzeniu. Odnosząc się do określenia „niebezpieczny przedmiot”, wymieniony akt prawny nie precyzuje również, jakiego rodzaju niebezpieczeństwo ma stanowić przedmiot. Pojęcie samoistne „niebezpieczny przedmiot” było używane w kodeksie karnym z 1969 r.⁷, jednakże w celu ograniczenia tendencji do jego zbyt szerokiej interpretacji na gruncie kodeksu karnego z 1997 r.⁸ zostało użyte określenie „niebezpieczny przedmiot”⁹ łączące jego „niebezpieczeństwo” z podobieństwem do broni palnej lub noża — *arg. ex art.* 280 § 2 k.k. Rozporządzenie nie ogranicza (w przeciwieństwie do k.k.) kręgu przedmiotów wchodzących w zakres niebezpiecznych. W zależności od właściwości lub sposobu użycia, mogą być uznane za niebezpieczne różnorodne przedmioty, nawet takie, których zwykłe przeznaczenie nie wywołuje niebezpieczeństwa. W omawianym rozporządzeniu, określenie „niebezpieczny przedmiot” nie precyzuje, czy owo niebezpieczeństwo odnosi się wyłącznie do osób czy także do mienia. Szeroka interpretacja niebezpiecznych przedmiotów oznacza zaliczenie ich w poczet wszystkich rzeczy pod warunkiem uznania ich jakiegokolwiek niebezpieczeństwa dla osób lub mienia. Podczas

⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów (DzU z 2015 r., poz. 1565; dalej jako rozporządzenie).

⁵ § 8 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia.

⁶ Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji (DzU tekst jedn. z 2015 r., poz. 355 ze zm.; dalej jako u.oPol.).

⁷ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. — Kodeks karny (DzU tekst jedn. z 1969 r., nr 13, poz. 94 ze zm.).

⁸ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. — Kodeks karny (DzU tekst jedn. z 2016 r., poz. 1137 ze zm.; dalej jako k.k.).

⁹ A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2011, s. 543.

szerokiej interpretacji pojęcia niebezpiecznego przedmiotu powstaje problem zasygnalizowany wcześniej — naruszenia funkcji gwarancyjnej prawa. Wydaje się, że właściwą drogą usunięcia przedstawionego problemu byłoby węższe określenie przez prawodawcę kręgu przedmiotów wchodzących w zakres niebezpiecznych.

W związku z przywołanym wyżej przepisem prawnym § 8 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia, policjant ma prawo i jednocześnie obowiązek sprawdzenia posiadania (m.in.) niebezpiecznego przedmiotu i odebrania go od osoby podczas jej zatrzymywania¹⁰. Można odnieść wrażenie, że podczas jakiegokolwiek zatrzymywania osoby przez policję podana wyżej podstawa prawna umożliwi odebranie zatrzymywanemu np. broni. Problematyka zatrzymań stanowi zagadnienie złożone ze względu przede wszystkim na mnogość aktów prawnych przewidujących środek przymusu w postaci zatrzymań osoby (np. k.p.k., kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia¹¹, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich¹²). Często w jednej ustawie przewidziane są różnorodne zatrzymywania osób (np. k.p.k. — art.: 75 § 2, 244 § 1 i 1a i 1b, 247 § 1, 285 § 2 i inne, podobnie w k.p.ow. — art.: 45 § 1, 50 § 1 i u.p.n. — art.: 32e, 32g), z którymi wiążą się inne przyczyny zatrzymania, a także różnorodne sytuacje prawne zatrzymywanego oraz zatrzymującego, związane z ich uprawnieniami i obowiązkami.

Odnosnie do rozwiązania polegającego na sprawdzeniu posiadania broni lub innego niebezpiecznego przedmiotu i odebrania ich podczas zatrzymywania osób podkreślenia wymaga odniesienie przepisu § 8 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia do zatrzymywania osoby jako środka przymusu przewidzianego nie w jakiegokolwiek ustawie, lecz jedynie do policyjnych zatrzymań tzw. prewencyjnych i penitencjarnych (z u.oPol.), o czym zaświadcza przepis § 1 pkt 2 lit. a i b rozporządzenia. Początek przywołanego wyżej paragrafu pierwszego wskazuje zakres przedmiotowy rozporządzenia, akcentując jednoznacznie, że określa ono m.in. sposób postępowania przy wykonywaniu przez policjantów enumeratywnie wskazanych uprawnień, w tym zatrzymywania osób (pkt 2): pozbawionych wolności, które na podstawie zezwolenia właściwego organu opuściły areszt śledczy albo zakład karny i w wyznaczonym terminie nie powróciły do niego (lit. a); stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia (lit. b). Zakres wyznaczony przez § 1 pkt 2 lit. a i b rozporządzenia wyraźnie nawiązuje do zatrzymań osób z art. 15 ust. 1 pkt 2a i 3 u.oPol. i nie ma w tym nic dziwnego, skoro rozporządzenie przewidujące sprawdzanie i odebranie broni lub innego niebezpiecznego przedmiotu zostało wydane na podstawie art. 15 ust. 8 u.oPol. w odniesieniu do uprawnień

¹⁰ Ł. Czebotar, Z. Gądzik, A. Łyżwa, A. Michałek, A. Świerczewska-Gąsiorowska, M. Tokarski, *Ustawa o Policji. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 188.

¹¹ Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia z 24 sierpnia 2001 r., (DzU tekst jedn. z 2016 r., poz. 1713 ze zm.; dalej jako k.p.ow.).

¹² Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich z 26 października 1982 r. (DzU tekst jedn. z 2016 r., poz. 1654 ze zm.; dalej jako u.p.n.).

policyjnych określonych w art. 15 w ust. 1, w pkt: 1, 2a, 3, 3a lit. b i c, 3b i 5–7 u.oPol.¹³. Choć wspomniane wyżej zatrzymania prewencyjne i penitencjarne zostały objęte zakresem treści rozporządzenia wydanego na podstawie ust. 8 art. 15 u.oPol., to jednak pominięto w nim pkt 2 ust. 1 art. 15 u.oPol. dotyczący różnorodnych rodzajów zatrzymań osób, w tym także innych niż prewencyjne i penitencjarne. Przedstawione powyżej rozważania można podsumować stwierdzeniem, że rozporządzenie, w którym przewidziano „sprawdzenie posiadania broni lub innego niebezpiecznego przedmiotu”, odnosi się wyłącznie do penitencjarnych i prewencyjnych zatrzymań osób, nie odnosi się natomiast do pozostałych zatrzymań osób objętych przepisem prawnym w pkt 2 ust. 1 art. 15 u.oPol.

Zatrzymania określone w pkt 2 ust. 1 art. 15 u.oPol. stanowią zbiór wszystkich zatrzymań osób, do których uprawniona jest policja. Wskazany zbiór obejmuje zatrzymywanie osób w trybie i przypadkach określonych w przepisach k.p.k. oraz innych ustaw (w tym także określonych przez u.oPol. prewencyjnych i penitencjarnych). Analizując treść przepisów innych niż u.oPol., przewidujących możliwość policyjnego zatrzymywania osób, nie sposób znaleźć w nich uprawnienie tożsame z podanym wyżej: do „sprawdzenia posiadania broni lub innego niebezpiecznego przedmiotu i odebrania ich”. Zgodnie z przywołaną na wstępie zasadą konstytucyjną nasuwa się wniosek: skoro ustawodawca w przepisach dotyczących zatrzymania osób przewidzianych w aktach prawnych innych niż u.oPol. nie przewiduje „sprawdzenia posiadania broni lub innego niebezpiecznego przedmiotu i odebrania ich”, oznacza to, że policja nie może uzurpować sobie istnienia takiego uprawnienia w odniesieniu do innych niż prewencyjne i penitencjarne zatrzymania osób.

W praktyce policyjnej, zarówno podczas realizacji zatrzymań osób na podstawie u.oPol. (prewencyjnych, penitencjarnych), jak i przewidzianych w innych ustawach (np. w k.p.k., k.p.ow., u.p.n.), przede wszystkim związanych z popełnieniem czynów zabronionych pod groźbą kary, zatrzymywany może posiadać przy sobie jakieś niebezpieczne przedmioty. Skoro, jak zostało wyjaśnione wcześniej, niedopuszczalne prawnie jest stosowanie tzw. sprawdzenia posiadania broni lub niebezpiecznego przedmiotu z § 8 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia do innych niż prewencyjne i penitencjarne zatrzymania osób, pojawia się pytanie: czy istnieje podstawa prawna do odebrania niebezpiecznego narzędzia zatrzymywanemu przez policję podczas realizacji innych niż prewencyjne i penitencjarne zatrzymania osoby (z u.oPol.)? Odpowiedź na to pytanie jest istotna, ponieważ działanie zatrzymującego policjanta bez znalezienia podstawy prawnej naraża go na zarzut przekroczenia uprawnień z art. 231 § 1 k.k.

Prawodawca w różnych ustawach przewidział możliwości wkraczania przez policję w konstytucyjnie zastrzeżone prawa obywatelskie własności czy też posiadania. Należą do nich czynności procesowe zatrzymania rzeczy i przeszukania z k.p.k.¹⁴, k.p.ow. oraz funkcjonujące na gruncie

¹³ *Arg. ex art. 15 ust. 8 u.oPol.*

¹⁴ B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki (red. nauk.), *Kodeks postępowania karnego, komentarz, Tom I*, Warszawa 2015, s. 722–724, 729–730.

postępowania wobec nieletnich — u.p.n., a także czynność kontroli osobistej z u.oPol.

Odebranie zatrzymywanemu niebezpiecznej rzeczy dopuszczalne jest w drodze zastosowania przepisów o procesowym zatrzymaniu rzeczy lub przeszukaniu. Zatrzymanie rzeczy (w drodze dobrowolnego lub przymusowego odebrania) przez policjanta jest dozwolone pod warunkiem, że może ona stanowić dowód w sprawie lub podlega zajęciu w postępowaniu karnym w wypadkach wyraźnie wskazanych w art. 217 § 1 k.p.k. W praktyce zatrzymujący policjant może zauważyć, że zatrzymywany posiada przy sobie broń palną, która była użyta w popełnionym wcześniej przestępstwie i z tego powodu będzie mogła stanowić dowód w sprawie karnej, tym samym umożliwiając odebranie broni w ramach instytucji „zatrzymania rzeczy”.

Podobnie odebranie zatrzymywanemu niebezpiecznego przedmiotu odnosi się do przepisów umożliwiających zastosowanie przeszukania osoby, wówczas jednak policjant zatrzymujący powinien przypuszczać (opierając się na uzasadnionych podstawach), że zatrzymywany posiada przy sobie niebezpieczną rzecz mogąca stanowić dowód w sprawie lub podlegającą zajęciu w postępowaniu karnym (art. 219 § 1 k.p.k.). Przepisy umożliwiające odebranie zatrzymanemu rzeczy niebezpiecznej na gruncie k.p.k. (art. 217 i 219 k.p.k.) wykorzystuje się także wobec przedmiotów mogących stanowić dowód:

- w sprawie o wykroczenia (na podstawie art. 44 § 1 i § 5 k.p.ow.)¹⁵, a także
- w sprawie o czyn karalny (na podstawie art. 20 § 1, § 2 i § 3 u.p.n.)¹⁶, w tym także w sprawie o demoralizację nieletniego (na podstawie art. 32e § 1 u.p.n.).

Do odebrania rzeczy niebezpiecznej może być wykorzystana także czynność kontroli osobistej¹⁷. Przepisy u.oPol. przewidują prawo do przeprowadzenia kontroli osobistej w art. 15 ust. 1 pkt 5 u.oPol. w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary. W doktrynie prawnej podkreśla się, że stosowanie kontroli osobistej jest bezpośrednio i ściśle powiązane z czynem zabronionym pod groźbą kary — stanowi reakcję na czyn zabroniony, który został popełniony, lub istnieje uzasadnione podejrzenie, że dana osoba zmierza do jego popełnienia¹⁸. Zgodnie z § 14 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia, policjant przy przeprowadzaniu kontroli osobistej odbiera osobie kontrolowanej posiadaną broń lub inne niebezpieczne przedmioty mogące służyć do popełnienia przestępstwa bądź wykroczenia albo mogące stanowić dowód w postępowaniu

¹⁵ W. Kotowski, B. Kurzępa, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 247; A. Skowron, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 274–282.

¹⁶ T. Bojarski, E. Kruk, E. Skrętowicz, *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 124; K. Gromek, *Komentarz do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Warszawa 2004, s. 208.

¹⁷ W. Kotowski, *Ustawa o Policji. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 341.

¹⁸ Ł. Czebotar, Z. Gądzik, A. Łyżwa i in., *Ustawa o Policji...*, wyd. cyt., s. 194.

lub podlegające przypadkowi. Rozporządzenie nie określa jednak sposobu postępowania z odebranymi przedmiotami, pozostaje zatem wykorzystanie dostępnych przepisów związanych z zatrzymaniem rzeczy na gruncie k.p.k., k.p.ow. oraz u.p.n., przy czym nie każdy niebezpieczny przedmiot automatycznie będzie rzeczą podlegającą zatrzymaniu w postępowaniu karnym (czy też wykroczeniowym, bądź w sprawie o czyn karalny lub demoralizację nieletniego).

W tym miejscu szerszego omówienia wymaga wspomniany wyżej pogląd wyrażony w doktrynie prawnej dotyczący okoliczności wynikającej z u. oPol. — ścisły związek czasowo-sytuacyjny kontroli osobistej z popełnionym czynem zabronionym pod groźbą kary¹⁹ w odniesieniu do zatrzymań osób. W praktyce podczas stosowania środków przymusu nie każda zatrzymywana osoba wykazuje powiązanie będące przedmiotem przedstawionej okoliczności, np. podejrzany zatrzymany na podstawie art. 75 § 2 k.p.k. Konstrukcja zatrzymania bazującego na przepisie art. 75 § 2 k.p.k. wymaga co najmniej statusu podejrzanego w postępowaniu karnym (*arg. ex art. 71 § 3 k.p.k.*), jednak bezpośrednią przyczyną zatrzymania i przymusowego sprowadzenia osoby jest niezrealizowanie przez nią obowiązków wynikających z art. 75 § 1 k.p.k. — zawiadomienia organu postępowania karnego o miejscu zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż 7 dni. Następstwo w postaci zatrzymania i przymusowego sprowadzenia osoby jest konsekwencją prawną czynu zabronionego z art. 75 § 1 k.p.k., lecz z pewnością nie mieści się w kategoriach sankcji karnych. Kontrowersje pojawiają się w rozpatrywanym w tym miejscu kontekście wobec osób zatrzymywanych na podstawie art. 285 § 2 k.p.k., np. świadków, choć zatrzymanie wobec nich związane jest z niewykonaniem ciężących na nich obowiązków, a sam przywołany przepis prawny znajduje się w rozdziale 31 k.p.k. zatytułowanym *Kary porządkowe*, to z pewnością konsekwencja nie jest sankcją karną przewidzianą przepisami k.k. (czy też k.w.), z którym ściśle związane jest pojęcie czynu zabronionego pod groźbą kary. Mając wątpliwości podczas interpretowania przesłanek dopuszczających przeprowadzenie kontroli osobistej, należałoby dać pierwszeństwo wykładni ściślej ze względu na wkroczenie w drogę kontroli osobistej w wolności chronione konstytucyjnie, co skutkowałoby niedopuszczalnością prawną przeprowadzenia przedmiotowej kontroli wobec zatrzymywanego. Oprócz wątpliwości dotyczących interpretacji czynu zabronionego dyskusyjne jest wykazanie bezpośredniego związku z czynem zabronionym, bowiem, częstokroć wspomniane rozwiązanie jest stosowane po dłuższym czasie od momentu, w którym należało zrealizować obowiązek — np. zatrzymanie świadka na podstawie art. 285 § 2 k.p.k. po miesiącu od momentu, w którym nie stawił się na wezwanie do sądu, przekreślając w ten sposób istnienie bezpośredniości czasowej z czynem zabronionym. Wspomniane kontrowersje nie ułatwiają policjantom stosowania kontroli osobistej wobec zatrzymywanych osób, lecz utrudniają je, bowiem konsekwencją może być z jednej strony przekroczenie uprawnień w przypadku przeprowadzenia kontroli osobistej niezasadnej,

¹⁹ Art. 15 ust. 1 pkt 5 u.oPol.

z drugiej zaś strony niedopełnienie obowiązków w przypadku drugiego kontrolersyjnego poglądu.

Podczas zatrzymania osoby na podstawie art. 244 § 1 k.p.k. lub art. 45 § 1 k.p.ow. czy też art. 32g u.p.n. zaznaczony związek może występować, lecz nie będzie istniał w każdym przypadku, tym bardziej podczas zatrzymań na podstawie innych przepisów prawnych (np. zatrzymania osoby z art. 75 § 2, 247 § 1 k.p.k.). Brak wskazanego wyżej związku oznacza jednocześnie brak istnienia podstawy faktycznej kontroli osobistej i wiąże się z niedopuszczalnością stosowania jej podczas zatrzymania osoby.

Podczas rozważań dotyczących kontroli osobistej z art. 15 ust. 1 pkt 5 u.oPol. jako konstrukcji prawnej wykorzystywanej do odebrania niebezpiecznych przedmiotów podczas zatrzymywania osób nasuwa się stwierdzenie, że zakres stosowania przedmiotowej konstrukcji prawnej, choć szerszy od „odebrania niebezpiecznego przedmiotu” (z § 8 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia przewidzianego jedynie do zatrzymań prewencyjnego i penitencjarnego z u.oPol.), to jednak w praktyce nie obejmuje automatycznie swoim zasięgiem wszystkich rodzajów zatrzymań osób. Podstawy faktyczne uzasadniające kontrolę osobistą nie występują przy każdym rodzaju zatrzymania osoby. Oznacza to tym samym, że kontrola osobista w praktyce nie stanowi instrumentu umożliwiającego odebranie niebezpiecznego przedmiotu zatrzymywanemu w przypadkach pozostałych zatrzymań osób, a zatem środka „uniwersalnego” automatycznie i z zasady stosowanego do wszystkich rodzajów zatrzymań osób.

Przedstawione wcześniej zagadnienia pozwalają na wyrażenie podglądu, że podczas innego niż penitencjarne i prewencyjne zatrzymywania osoby odebranie jej rzeczy niebezpiecznej będzie dopuszczalne prawnie przede wszystkim na podstawie przedstawionych czynności: zatrzymania rzeczy, przeszukania osoby czy też kontroli osobistej. Zatrzymujący może jednakże do odebrania rzeczy niebezpiecznej posiłkować się także przepisami k.k., a zatem rozwiązaniami prawnymi przewidzianymi przede wszystkim do celów innych niż odebranie rzeczy — dotyczącymi obrony koniecznej lub stanu wyższej konieczności, oczywiście pod warunkiem istnienia przesłanek do zastosowania wymienionych instytucji.

Obrona konieczna jako instytucja prawa karnego została przewidziana w art. 25 § 1 k.k. (oraz w węższym zakresie w art. 15 k.w.). Odnosząc wspomnianą instytucję do omawianego środka przymusu: jeżeli zatrzymanie będzie dynamiczne, połączone z zamachem zatrzymywanego na jakiegokolwiek dobro chronione prawem, wówczas zatrzymujący jest uprawniony do odparcia zamachu, w ramach którego mieści się również odebranie narzędzia służącego do zamachu, np. noża. W tym miejscu należy podkreślić, że przetrzymywanie przedmiotu w warunkach obrony koniecznej jest uzasadnione prawnie tylko przez czas trwania zamachu²⁰. Warto też podkreślić, że obrona konieczna jest bezpośrednio powiązana z czynem

²⁰ V. Konarska-Wrzosek, A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek (red. nauk.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 169.

zabronionym, bowiem „bezprawny zamach” stanowiący podstawę omawianej instytucji prawnej oznacza atak osoby, czyli „czynność” skierowaną na dobro prawne, przy czym „bezprawny” oznacza niezgodny z prawem — zabroniony.

Odebranie niebezpiecznego przedmiotu dopuszczalne jest również w warunkach stanu wyższej konieczności przewidzianego w art. 26 § 1 lub § 2 k.k. (także art. 16 § 1 k.w.). Używanie przedmiotu przez zatrzymanego może być skierowane bezpośrednio na jakiegokolwiek dobro prawne i wywoływać w ten sposób bezpośrednio niebezpieczeństwo dla tego dobra, jednocześnie nadając rzeczy używanej cechy niebezpiecznej ze względu na sposób posługiwania się nią. Odebranie przedmiotu (nacechowanego w podany wyżej sposób) zatrzymywanemu jest dozwolone pod warunkiem, że nie można inaczej uniknąć niebezpieczeństwa. Podobnie do obrony koniecznej także stan wyższej konieczności umożliwi przetrzymywanie odebranego przedmiotu na czas trwania bezpośredniego niebezpieczeństwa zagrażającego dobru prawnemu²¹. Stan wyższej konieczności nie zawsze jest bezpośrednio związany z czynem zabronionym, bowiem źródło niebezpieczeństwa może pochodzić od dozwolonych prawnie zachowań osób, a także od indyferentnych z punktu widzenia prawa karnego skutków działania sił przyrody czy też np. awarii technicznych. Jednak w kontekście instytucji prawnej zatrzymania osób źródłem niebezpieczeństwa będzie wyłącznie zachowanie osoby, do której stosuje się środek przymusu, np. jeśli zatrzymywany przez używanie posiadanego przedmiotu będzie bezpośrednio zagrażał np. życiu lub zdrowiu zatrzymujących policjantów, jego samego bądź też innych postronnych osób, powołanie się przez policję na stan wyższej konieczności w celu odebrania wspomnianego przedmiotu (jeśli niebezpieczeństwa nie można było uniknąć) będzie objęte kontratympem uchylającym bezprawność zachowania zatrzymujących. Życie, a nawet zdrowie ludzkie — jako dobra szczególnie chronione — przedstawiają wartość oczywiście wyższą w porównaniu z prawem własności czy też posiadania niebezpiecznego przedmiotu.

W obu przedstawionych wyżej przypadkach — obrony koniecznej i stanu wyższej konieczności — po ustaniu okoliczności uzasadniających ich stosowanie, do postępowania z odebrany niebezpiecznym przedmiotem będą wykorzystywane, w zależności od potrzeby procesowej zatrzymania rzeczy, przede wszystkim przepisy postępowania karnego (ewentualnie postępowania w sprawach o wykroczenia lub postępowania w sprawach nieletnich).

Na początku rozważań przedstawiono instytucję „sprawdzenie posiadania broni lub innego niebezpiecznego narzędzia” przewidzianą w § 8 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia, odnoszącą się wyłącznie do zatrzymań prewencyjnego i penitencjarnego. Następnie omówiono „zatrzymanie rzeczy i przeszukanie”, „kontrolę osobistą”, oraz instytucje prawno-materialne: „obronę konieczną” i „stan wyższej konieczności” jako instrumenty mogące być wykorzystane do odebrania niebezpiecznego przedmiotu podczas

²¹ Tamże, s. 175.

zatrzymań osób. Podczas realizowania przez policję innych niż prewencyjne i penitencjarne zatrzymań osób przedmiot uznany przez zatrzymującego za niebezpieczny nie w każdym wypadku będzie wiązał się z koniecznością procesowego zatrzymania rzeczy, kontrolą osobistą czy też obroną konieczną lub stanem wyższej konieczności, np. zatrzymanie na podstawie art. 285 § 2 k.p.k. zachowującego się spokojnie świadka, tłumacza, specjalisty — będących jednak w posiadaniu np. noża (niezwiązanego z żadnym wcześniejszym czynem zabronionym). Nie należy też wykluczać realizowanych przez organy policyjne innych rodzajów zatrzymań wymykających się spod prawnych możliwości odebrania niebezpiecznych przedmiotów zatrzymywanym osobom w ramach konstrukcji prawnych omówionych wyżej (sprawdzenia i odebrania niebezpiecznego przedmiotu, kontroli osobistej, zatrzymania lub przeszukania procesowego rzeczy, stanów obrony koniecznej lub wyższej konieczności). Sprawdzenie posiadania niebezpiecznego przedmiotu i odebranie go pozostają wówczas poza zakresem uregulowanym przepisami ustawowymi, a — zgodnie z art. 31 ust. 3 konstytucji — ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane w akcie prawnym rangi wyłącznie ustawowej. Powstała luka prawna nie jest wypełniona. Sama potrzeba sprawdzenia posiadania i odebrania zatrzymywanemu niebezpiecznego przedmiotu, nieoparta na przepisach prawnych, jest prostą drogą do zarzutu przekroczenia uprawnień przez zatrzymującego z art. 231 § 1 k.k.

Warto też podkreślić, że aktualny stan prawny nie przewiduje uniwersalnego jednego instrumentu prawnego stosowanego do każdego rodzaju zatrzymania osoby, mającego na celu odebranie zatrzymującemu niebezpiecznego przedmiotu, przewidzianego jako rozwiązanie profilaktyczne, służącego przede wszystkim zapewnieniu bezpieczeństwa różnych osób (zatrzymywanego, postronnych czy też zatrzymujących). Dodatkowo reakcja policji niepodjęta w momencie zatrzymania, lecz później, częstokroć prowadzi do tragicznych skutków, w szczególności podczas transportowania zatrzymanego do jednostki Policji, np. uszkodzeń ciała zatrzymywanego, podjęcia ataku na policjantów w radiowozach itp.

Wspomniana luka istnieje od wielu lat. Wypełnienie jej mogłoby nastąpić przez rozszerzenie zakresu stosowania konstrukcji prawnej „sprawdzenie posiadania niebezpiecznego przedmiotu i odebranie go” z § 8 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia i wprowadzenie dopuszczalności zastosowania jej do wszystkich rodzajów zatrzymań osób. Wydaje się, że skoro ustawodawca dozwolił na stosowanie przywołanej wyżej konstrukcji prawnej w celu zapewnienia bezpieczeństwa podczas zatrzymania prewencyjnego czy też penitencjarnego, taką samą ochroną powinny być objęte również inne rodzaje zatrzymań osób. Konsekwencją zaproponowanego sposobu wypełnienia istniejącej luki prawnej jest wyprowadzenie postulatu *de lege ferenda*: umieszczenia konstrukcji przepisu przewidującego sprawdzenie posiadania broni lub innego niebezpiecznego narzędzia (w brzmieniu z § 8 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia) w u.oPol. (oczywiście w stosunku do policji) i odniesienia umieszczonej konstrukcji prawnej do wszystkich

rodzajów zatrzymań (z art. 15 ust. 1 pkt 2, 2a i 3). Zabiegiem bardziej złożonym legislacyjnie byłoby uwzględnienie umożliwienia sprawdzania posiadania niebezpiecznych narzędzi każdorazowo, przy przepisach stanowiących podstawę prawną do zatrzymania, mającym jednak przewagę nad opisaną wyżej zmianą u.oPol., rozciągającym bowiem przedmiotową czynność sprawdzenia na wszystkie organy państwowe (także niepolicyjne) realizujące zatrzymanie osoby. Dodatkowo w celu uniknięcia zarzutu naruszenia funkcji gwarancyjnej u.oPol. zmiany wymagałoby określenie we wspomnianej ustawie pojęcia „niebezpieczne narzędzie” przez jego precyzyjne zdefiniowanie.

Pozostaje mieć nadzieję, że zasygnalizowane problemy mające znaczenie praktyczne pozostaną zauważone przez ustawodawcę.

Słowa kluczowe: środki przymusu, zatrzymanie osoby, policja, niebezpieczny przedmiot, odebranie rzeczy

Keywords: coercive measure, detention, police, dangerous object, seize things

Streszczenie: Artykuł dotyczy prawnych aspektów sprawdzenia posiadania niebezpiecznego przedmiotu i odebrania go przez policję podczas realizowania środków przymusu w postaci zatrzymania osoby. Celem publikacji jest zasygnalizowanie problemu prawnego — braku jednorodnych i uniwersalnych rozwiązań prawnych umożliwiających odebranie niebezpiecznych przedmiotów zatrzymanemu podczas realizowania wspomnianych wyżej środków przymusu mającego niebagatelne znaczenie praktyczne, wpływającego bowiem na bezpieczeństwo realizacji czynności policyjnych w praktyce.

W treści artykułu przedstawiono instytucje prawne umożliwiające realizację przedmiotowego sprawdzenia i odebranie przedmiotów posiadanych przez zatrzymanego, funkcjonujące na gruncie różnorodnych ustaw: sprawdzenie posiadania broni i innego niebezpiecznego przedmiotu, kontrolę osobistą z ustawy o Policji; zatrzymanie rzeczy i przeszukiwanie z kodeksu postępowania karnego; a także stanów obrony koniecznej i wyższej konieczności z kodeksu karnego. Przeprowadzono analizę diagnostyczną

Summary: This article deals with the legal aspects of checking a dangerous subject and seize it by the Police while executing coercive measures in the form of detaining a person. The main purpose of the publication is to signal the legal problem - the lack of universal legal solutions, which allows for the removal of dangerous objects detained during the implementation of the coercive measure which I mentioned above and which has a significant practical meaning, because it affects the security of carrying out police operations in practice.

The article contains a description of the legal institutions of law enabling police officers to carry out the search and to seize the dangerous subjects held by the retained person, functioning on the basis of various laws: checking possession of a weapon and other dangerous object, personal control of the Police Act of law; detention and search from the Code of Criminal Procedure; as well as the necessary defense and the state of higher necessity of the Criminal Code. A diagnostic and comparative analysis of the legal institutions concerned has been carried out

i porównawczą przepisów wspomnianych instytucji prawnych w odniesieniu do zatrzymań osób przeprowadzanych przez organy policyjne.

W wyniku analizy prawnej zaproponowano postulaty wdrożeniowe służące nadaniu nowego kształtu przepisom ustawowym umożliwiającym odebranie zatrzymanemu niebezpiecznego przedmiotu w wypadku każdego rodzaju zatrzymania osób.

in relation to detention of persons carried out by police authorities.

As a result of the legal analysis, postulates of implementation have been proposed to give new shape to statutory provisions enabling police officers to seize from the person in detention a dangerous object for each type of detention.